

**ПЕРІОДИ НАВЧАННЯ
ГРАМОТИ
ПЕРШОКЛАСНИКІВ.
МЕТОДИ НАВЧАННЯ
ЧИТАННЯ І ПИСЬМА**

ПЛАН

1. Методи навчання читання і письма.
2. Основні періоди навчання грамоти.
 - 2.1. Добукварний період навчання грамоти, його специфіка, завдання і методика реалізації програмових вимог.
 - 2.2. Букварний період, його структура, зміст і методи роботи з учнями.
 - 2.3. Особливості післябукварного періоду навчання грамоти.

Методів навчання читання

- **Фонетичний метод:**
 - ▣ **метод систематичної фонетики;**
 - ▣ **метод внутрішньої фонетики;**
- **лінгвістичний метод;**
- **метод цілих слів;**
- **метод цілого тексту;**
- **метод Зайцева;**
- **метод Монтесорі**

Кубики Зайцева

4Baby.com.ua

Методи навчання письма

- лінійний;
- копіювальний або стигмографічний;
- тактовий або ритмічний;
- аналітико-синтетичний;
- генетичний.

«Такт для руки, яка пише, значить те саме, що і для танцюючої ноги. Точний розмір у русі – ось вся таємниця гарного й швидкого письма.»

К. Ушинський

Основні періоди й етапи навчання грамоти

Добукварний;

Букварний;

Післябукварний.

Добукварний період

- **Формування загальнонавчальних умінь і навичок.**
- а) зосереджено слухати вчителя та однокласників;
- б) відповідати на запитання педагога;
- в) вчасно і правильно виконувати його завдання й розпорядження, не тільки висловлені в індивідуальному звертанні, а й ті, що мають фронтальний характер — спрямовані до всіх учнів класу;
- г) дотримуватися правильної постави за партою під час виконання різних робіт, особливо під час письма;
- д) уміння відібрати навчальне приладдя до уроку, розкласти його в належному порядку;
- е) тримати правильно ручку, олівець і зошит під час письма;
- ж) дотримуватись єдиних вимог до оформлення письмових завдань.

Добукварний період

- **Вироблення загальнопізнавальних умінь:**
 - виділяти в предметах певні ознаки,
 - розрізняти їх за розміром, формою, кольором,
 - знаходити між двома об'єктами однакові, схожі й різні ознаки зовнішнього характеру;
 - зіставляти групи предметів за певною ознакою;
 - уміння робити з допомогою учителя посильні висновки, узагальнення після виконаної роботи.

Добукварний період

- **Вироблення початкових контрольно-оцінних умінь:**
 - знаходити помилку або недолік у виконаному завданні шляхом зіставлення його зі зразком;
 - словесно оцінювати свою роботу за орієнтирами, даними вчителем, указуючи на позитивні її риси і недоліки;
 - робити висновки про те, чого слід уникати під час виконання наступних завдань.

Добукварний період. Розвиток мовлення

- вдосконалення звуковимови,
- збагачення, уточнення й активізацію словникового запасу дітей,
- удосконалення граматичної будови усного мовлення,
- робота над культурою мовлення і спілкування.

Добукварний період. Формування в учнів фонетичного слуху

- «Ніде гра не зливається так близько з ділом і трудом, як саме у фонетиці»

О. М. Пешковський

- Прийом наслідування вимови;
- Спостереження за артикулюванням окремих звуків, роботою мовленнєвих органів ;

Добукварний період. Розвиток умінь здійснювати мовний аналіз

- Виділення речень з мовного потоку,
- Аналіз речень за кількістю слів,
- Виділення з речень окремих слів,
- Поділ їх на склади,
- визначення наголошеного складу,
- встановлення послідовності усіх звуків у слові.

Добукварний період.

Підготовка руки дитини до письма

- Виховання звички правильно сидіти під час письма;
- уміння знаходити на парті положення для рук, розташовувати зошит, тримати олівець;
- ознайомлення дітей з будовою зошита, його розліновкою, призначенням полів;
- вироблення вміння бачити в сітці зошита робочий рядок, його верхню і нижню лінії, користуватися похилими лініями як орієнтиром для дотримання відповідного нахилу елементів літер;
- розвиток дрібних м'язів кисті руки;
- розвиток просторового сприйняття та зорової пам'яті;

Добукварний період. Навчальна програма.

1. Навчання читати

Зміст навчального матеріалу

Державні вимоги до навчальних досягнень учнів

Практичне ознайомлення зі словами – назвами предметів, ознак, дій, граматичними питаннями до них.

Розрізнення назв предметів за питаннями *хто це? що це?*

Практичне ознайомлення з реченням.

Поділ слів на склади.

Поняття про наголос, наголошений склад.

Мовні і немовні звуки.

Уявлення про голосні і приголосні звуки, тверді і м'які приголосні, умовне позначення їх на письмі.

Звуковий аналіз простих за звуковою будовою слів. Побудова звукової схеми слів.

має уявлення про номінативну роль слова; розрізняє назви істот і неживих предметів; розпізнає слова – назви ознак, дій, ставить до них питання з допомогою вчителя; виокремлює речення з мовного потоку; розуміє їх зміст, складає речення, з допомогою вчителя аналізує їх за кількістю слів.

вимовляє слова по складах; визначає на слух склад, який вимовляється з більшою силою голосу; має уявлення про мовні і немовні звуки; розрізняє голосні і приголосні звуки, тверді і м'які приголосні, умовно позначає їх на письмі; робить звуковий аналіз простих за звуковою будовою слів типу: сир, дім, тато, калина; будує їх звукову схему, використовуючи умовні позначення звуків;

Добукварний період. Навчальна програма.

1. Навчання письма

Зміст навчального матеріалу

Державні вимоги до навчальних досягнень учнів

Зображення ліній, схожих на елементи букв.

показує верхню, нижню, ліву, праву сторони сторінки; початок, середину, кінець рядка;
проводить лінії: вертикальні, горизонтальні, похилі (ліворуч, праворуч);
зображує прямі, ламані, хвилясті, петельні лінії перервними і неперервними (у міру можливого) рухами руки;
правильно пише прямі з верхнім і нижнім заокругленнями, верхні та нижні петлі, овали, півовали;

Орієнтування на сторінці зошита і в графічній сітці.

знаходить і показує всі лінії графічної сітки зошита (верхня і нижня рядкові лінії, міжрядкова, похила);

Особливості структури уроків добукварного періоду (за букварем М.Д.Захарійчук, В.О. Науменко)

- Тема. Практичне ознайомлення з мовними звуками, наголосом, наголошеним звуком і складом
- Мета: формувати ключову компетентність «уміння вчитися»: працювати із сигнальними картками, відповідати індивідуально;
- дати учням практичне уявлення про мовні звуки, голосні і приголосні, наголос, наголошений звук, склад; розвивати фонетичний слух, мовлення і мислення; поповнити словниковий запас словами полуниця, суниця, мовний апарат; виховувати бажання дотримуватися дружніх стосунків із членами родини, робити спільні справи.
- Обладнання: індивідуальні сигнальні картки; предметні малюнки.

І. Повторення вивченого матеріалу.

1. Гра “Покажіть, як ...”

- Як називаються звуки, які не вимовляються людьми?

2. Поділ слів на склади.

Гра “Упіймай слово”

Гра “Вилучіть зайве”

3. Фізкультхвилинка.

II. Вивчення нового матеріалу.

1. Вступне слово вчителя. Слухання оповідання І. Андрусяка “Моя родина”.
- Зверніть увагу, чим зайнятий кожен член родини.
2. Словникова робота. Полуниця. Суниця
3. Читання і аналіз тексту.
Розповідь за малюнком.
Складання речень зі словом і малюнком.
4. Робота за малюнками “Букваря”.
5. Робота над мовними звуками.

III. Узагальнення знань.

- Поділ слів на склади.
- Гра “Вимовте наголошений звук”
- Вправа “Інтерв’ю”
- - Які звуки називаємо мовними?
- - Як вимовляються голосні звуки?
- А приголосні?
- Як визначити наголошений голосний?

IV. Підсумок уроку. Рефлексія

- Що було незрозумілим?
- Що найбільше сподобалося на уроці?
- Про розкажете батькам?

Структура уроку письма

- Тема. Писання лінії із заокругленням унизу.
- Мета: навчати дітей здійснювати нижнє заокруглення у написанні лінії; пояснити, що таке заокруглення необхідне для поєднання окремих елементів при написанні літери; навчати дітей дотримуватися паралельного нахилу як ліній, так і їх заокруглень.
- Обладнання уроку: зразок лінії із заокругленням унизу, поданий у сітці, збільшеній у 20 разів; предметні малюнки для виділення початкових і кінцевих звуків зі слів; плакат із зображенням постави учня за партою під час письма.
- Зміст уроку
- I. Організація класу до роботи.
- 1. Повторення правопису ліній, які вивчалися на попередньому уроці.
- 2. Написання кількома учнями прямих ліній на дошці (крейдою або мокрим пензликом). Решта учнів виконують вправу в зошитах (пишуть 5—6 ліній на вільному робочому рядку).

II. Опрацювання нового матеріалу.

- 1. Оголошення вчителем теми і мети уроку.
- 2. Аналіз збільшеного зразка лінії із заокругленням унизу.
- 3. Пояснення написання лінії вчителем на дошці.
- 4. «Письмо» в повітрі за зразком рухів учителя.
- 5. «Письмо» зворотним кінцем ручки або указкою по парті.
- 6. Написання лінії із заокругленням унизу на основі її пунктирних зображень.
- 7. Самостійне написання трьох ліній.
- III. Фізкультурна хвилинка.

- IV. Побіжний перегляд учителем виконаної роботи, зауваження окремим учням.
- V. Заповнення учнями першого рядка ліній.
- VI. Вправи на частковий звуковий аналіз слів.
 - 1. Виділення початкових звуків зі слів (за предметними малюнками або на слух): акула, іду, утюг, осінь, орел, крейда, трава, блокнот, слово, гриби, трактор.
 - 2. Виділення кінцевих звуків зі слів: вода, зошит, учитель, учень, стіл, коридор, обід, гриб, берези, коні.
- VII . Динамічна пауза.

- VIII . Закріплення вміння писати похилу лінію.
- 1. Написання другого рядка ліній:
 - а) самотійне писання (піврядка);
 - б) писання під такт (піврядка).
- 2. Писання ліній із заокругленням унизу, сполучених по дві, по три — за завданням учителя.
- IX. Підсумок уроку. Рефлексія.
- Відбір і демонстрування кращих зразків виконаної на уроці роботи.

Бінарний урок навчання грамоти у добукварний період

I. Організаційний момент. Перевірка готовності до уроку.

II. Актуалізація опорних знань

- Сприймання на слух казки (невеликої історії). Мовленнєва діяльність.
- Бесіда за малюнками. Порівняння. Опис.
- Повторення вивченого на попередньому уроці. Узагальнення набутих знань. Аналітичні вправи на виокремлення зі слів окремих звуків на початку та в кінці слова.
- Пальчикова гімнастика.
- Артикуляційна зарядка.

III. Мотивація навчальної діяльності.

- **Читання.** Робота за змістом малюнка, активізація пізнавального інтересу.

Відгадування загадки.

- **Письмо.** Підготовка до письма: розфарбовування, штрихування, схематичне зображення тварин, предметів.

IV. Вивчення нового матеріалу або закріплення вивченого.

- Повідомлення теми уроку. Мотивація навчальної діяльності.

Читання.

- Мовленнєва діяльність.
- Інструктаж або алгоритм нових знань.
- Аналітичні і синтетичні вправи.

Письмо.

- Виконання вправ у зошиті.

V. Узагальнення вивченого на уроці.

- Вправи на закріплення навичок читання і письма, ігрова діяльність.

Читання.

- Скоромовка. Потішка.
- Складання розповіді за темою.

Письмо з коментуванням.

VI. Творче, пізнавальне завдання, мовно-логічні вправи.

VII. Підсумок уроку. Рефлексія.

- Інтерактивна вправа «Інтерв'ю», «Мікрофон»

Загальнодидактичні вимоги до уроку

- 1) виховний характер уроку, розуміння виховної мети даного уроку; які моральні якості будуть розвиватись на цьому уроці;
- 2) розуміння навчальної мети уроку: що нового дізнаються діти, чого навчаться, які вміння і навички будуть розвиватись, яка буде ступінь самостійності на уроці, який рівень їх пізнавальної активності;
- 3) наступність і перспективність уроку, його зв'язок з попереднім і наступними уроками, місце в системі уроків з даної теми;
- 4) різноманітність методичних засобів і прийомів роботи, залежність вибору методичних засобів від характеру матеріалу і завдань навчання, доступність методики – цікавинки, ігри;
- 5) диференційований та індивідуальний підхід до учнів у процесі уроку, наявність зворотного зв'язку (від учня – до вчителя) на всіх етапах уроку;
- 6) навчання учнів прийомів розумової праці, формування умінь, які є необхідною умовою успішного навчання в школі;
- 7) науковість, доступність, наочність тощо.

Методичні вимоги до уроку

- 1) турбота вчителя про мовленнєве середовище на уроці: правильне, виразне, образне, точне, логічне мовлення, атмосфера культури мовлення.;
- 2) на уроці читання і письма обов'язково повинна здійснюватись робота з розвитку мовлення учнів, яка тісно переплітається зі звуковим аналізом і синтезом, з читанням і письмом;
- 3) на кожному уроці читання і письма необхідними елементами є також прийоми звукового і звуко-буквеного аналізу і синтезу;
- 4) безпосередня робота над формуванням умінь і навичок читання і письма повинна займати на уроці 2/3 уроку. Це значить, що на уроках читання потрібно в основному читати, на уроках письма – писати;
- 5) на кожному уроці читання і письма використовується лише зразковий мовний матеріал;
- 6) уроки читання і письма зв'язані між собою і становлять нерозривну єдність;
- 7) перевагу надавати бінарним урокам навчання грамоти.

**Букварний період, його
структура, зміст і методи
роботи з учнями**

Актуалізація опорних знань, повторення вивченого матеріалу

- 1) моделювання звукової та складової будови слова;
- 2) добір слів до поданих звуко-складових моделей;
- 3) аналітико-синтетичні вправи з реченням (поділ речення на слова, визначення кількості слів у реченні, кількості речень у висловлюванні, складання речень за малюнками, опорними словами, на основі власних спостережень, за схемою та інш.);
- 4) повторення вивчених букв, читання складів з ними (на сторінці букваря, дошці, таблицях);
- 5) читання тексту, творча робота над текстом (переказ, словесне малювання, вільне висловлювання з приводу прочитаного, робота над заголовком);
- 6) повторення вивчених раніше віршів, загадок, скоромовок, мовленнєві ігри.

Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми і завдань уроку

- Створення проблемної ситуації.
- Основна мета цього етапу – зацікавити учнів виучуваним матеріалом, викликати бажання вчитись.
- На цьому етапі першокласники ознайомлюються із зоровим планом уроку, щоб краще усвідомити навчальний процес на уроці.

Сприйняття та усвідомлення нового матеріалу

I. Підготовчі артикуляційно-слухові вправи.

1. Вимова аналізованого слова, виділення виучуваного звука з цього слова за допомогою одного з прийомів звукового аналізу (з опорою на малюнок, вірш, де виучуваний звук є частотний, або шляхом протяжної, (підсиленої) вимови його).
2. Активне вимовляння звука, спостереження за способом його артикуляції та звучанням (якими мовними органами і в який спосіб створюється пере шкода на шляху струменя видихуваного повітря).
3. Віднесення виділених звуків до приголосних; зіставлення твердого і м'якого звуків на слух та за способом вимовляння;
4. Вправи на розпізнавання виучуваного звука серед інших звуків,
5. Аналітичні і синтетичні вправи зі звуками (на утворення й аналіз складів-злиттів).
6. Вправи на встановлення місця звука в пропонованому вчителем слові (на початку, в середині, в кінці)творення складів з ним та аналіз їх.

Ознайомлення з новою буквою, її алфавітною назвою, аналіз графічної форми букви.

1. Ознайомлення з буквою.
2. Зіставлення малої і великої літер (за формою, за розміром).
3. Ознайомлення з місцем букви у касі розрізної азбуки.

III. Вправи з читання.

1. Читання таблиці складів з буквою (променеподібної чи лінійної):
 2. Читання слів, поданих в аналітико-синтетичній формі.
 3. Читання слів у колонках з опорою на виділені злиття (з дошки, таблиці).
 4. Читання колонки слів за букварем.
- *Перед читанням слів потрібно ставити різноманітні завдання, н-д.:*
 - *прочитати односкладові (двоскладові, трискладові) слова;*
 - *прочитати слова, в яких наголошений голосний у I (II, III) складі;*
 - *прочитати слова, що означають імена людей (клички тварин, назви міст, сіл, річок). Як пишуться ці слова?;*
 - *прочитати слова, що відповідають на питання хто? що? (який? яка? яке? які? що робить? що роблять?)*

- **Опрацювання тексту. Робота за сюжетним малюнком букваря.**
- **Читання слів, речень, тексту з новою буквою на іншому лексичному матеріалі (додаткові тексти на дошці або в інших посібниках).**
- *IV. Ознайомлення з текстом.*
- *1. Вступна бесіда на тему тексту з використанням ілюстрації в букварі.*
- *2. Читання тексту вчителем.*
- *3. Колективне читання-аналіз речень, побудованих зі слів і предметних малюнків.*
- **Виконання інших завдань, що містяться на сторінках букваря.**

Підсумок уроку

- Вчитель узагальнює роботу на уроці, відзначає учнів, які сумлінно працювали, виявляє труднощі, які зустрілись на уроці, учні обґрунтовують, чим сподобався урок.

Особливості післябукварного періоду навчання грамоти

- Основне завдання післябукварного періоду — систематизувати знання, уміння й навички з читання і письма, здобуті першокласниками в добукварний і букварний періоди, забезпечити плавний перехід до навчання рідної мови в 2 класі.